

MUZEUL GORJULUI - O INSTITUȚIE CENTENARĂ

Prof. Vasile Marinoiu

În deceniul nouă al secolului trecut, la Târgu-Jiu s-a dezvoltat o mișcare culturală, inițiată de oameni entuziaști și cu o vastă cultură, cum au fost institutorul Alexandru Ștefulescu-istoricul Gorjului, profesorul Iuliu Moisil - ajuns ulterior membru al Academiei Române, artistul plastic Vitold Rola Piekarski, inginerul Aurel Diaconovici (șeful Serviciului Tehnic al județului), tipograful Nicu D. Miloșescu, căpitanul Emanoil Pârâianu, doctorul Ion Urbeanu, avocatul Șt.N. Dobruneanu, învățătorii Lazăr Arjoceanu și Ion Haiducescu, geologul Ion Popescu-Voitești și alții.

Inițiativele lor s-au materializat în înființarea unor instituții, unele cu valoare de pionierat în țara noastră: bănci populare, biblioteci sătești, Muzeul Gorjului - unul din primele muzee din țară, Teatrul Milescu, iar la începutul secolului, în incinta noului gimnaziu Tudor Vladimirescu din Târgu-Jiu, o școală de ceramică artistică, o tipografie, cercuri și societăți culturale.

Tot acum s-au editat mai multe reviste și ziare (literare, științifice și de informații), unele de o importanță deosebită pentru cultura românească.

Muzeul Gorjului, una din primele instituții de acest fel din țară, a avut ca prim nucleu, o "...colecțiune istorică și arheologică a Școlii primare de băieți din Târgu-Jiu", colecție organizată în 1893 prin strădania institutorului Alexandru Ștefulescu (1856-1910)¹. La aceasta s-au adăugat colecțiile particulare de istorie și de științele naturii ale lui Iuliu Moisil, Aurel Diaconovici și V.R.Piekarski², care au fost donate pentru ca acestea să devină bun public.

Ideea înființării Muzeului Gorjului a apărut încă din primăvara anului 1894, dar aceasta s-a concretizat câteva luni mai târziu, la 16 iulie același an, așa cum arăta și actul de constituire. S-a format un comitet de conducere în care Alexandru Ștefulescu este ales director, Iuliu Moșil - secretar, A. Diaconovici-casier, V.R. Piekarski - custode, iar prefectul județului Gorj, Toma Cămărășescu este numit președinte³.

Așa cum afirmau fondatorii muzeului, "Scopul pentru care am înființat muzeul este: a aduna material arheologic, preistoric, istoric, folcloristic și relativ la științele naturale ș.a., cum și de a face apoi studii respective-prin urmare scrutarea județului Gorj din diferite puncte de vedere"⁴, iar actul de constituire arăta că avea drept scop "...cunoașterea de aproape a mărețelor urme strămoșești, pentru a trăi în strânsă legătură cu ele, pentru a arăta că suntem vrednici urmași ai unor vestiți străbuni, și iarăși pentru ca aceste urme să nu rămână răslețite și uitate pe toată fața și în toate unghiurile județului nostru, cuibul prin excelență al românismului, care încă nu și-a dezvăluit tainicele sale bogății naturale, istorice și arheologice - întemeiatu-s-a astăzi 16 iulie 1894 acest muzeu, în care vor găsi, toți cărora le este scump neamul nostru românesc, trecutul istoric, etnografic, flora, fauna și pe cât va fi posibil trecutul preistoric al Gorjului"⁵. De aceea deviza muzeului o constituia cugetarea în sanscrită: "Siddhis sādhye satām astu" (izbânda fie celor buni în întreprinderile lor), alături de care era înscris și dictonul latin "Intra bonus melior exi" (intră bun, ieși mai bun)⁶.

Pentru amenajarea expoziției muzeale s-au pus la dispoziție două încăperi de la parterul Palatului Administrativ (Prefectura județului) - local construit între anii 1870-1875. Pentru exponate s-a procurat mobilier adecvat.

S-a alcătuit un statut al muzeului și se preconiza chiar înființarea unei Societăți a Muzeului Gorjean, în vederea atragerii unui număr cât mai mare de colaboratori.

Dacă la data întemeierii, patrimoniul muzeului era destul de modest, fiind constituit doar din câteva inscripții pe piatră, câteva zeci de cărți și documente (unele pe pergament), câteva sute de monede și obiecte de arheologie, obiecte de științele naturii (peste 150 de insecte), după numai 12 ani, în 1906, prin munca neobosită a celor patru entuziaști intelectuali, dintre care se remarcă mai ales Alexandru Ștefulescu, acest patrimoniu se dezvoltă în mod impresionant. Amintim doar faptul că numai colecția de documente cuprindea mai mult de 2000 de piese, din perioada secolelor XV-XIX⁷. Chiar marele istoric Nicolae Iorga, era impresionat, cu ocazia unei vizite în județul nostru în 1903, de ceea ce găsea la Muzeul din Târgu-Jiu: “Stăruință vrednică de răsplată, pe care nu o va avea niciodată, a unui singur om fără timp de cercetare, fără mijloace, fără îndemnuri și ajutoare⁸, a întemeiat ...un bogat muzeu ...a creat unica arhivă documentară a unui județ românesc, bogată colecție de pergamente, hârtii, monede și picturi vechi...”⁹.

Alături de Nicolae Iorga, de soarta Muzeului Gorjului s-au interesat ori au sprijinit dezvoltarea și îmbogățirea lui, o serie întreagă de personalități ale științei și culturii din țară și de peste hotare: dr. Constantin Istrati, Ludovic Mrazec, Spiru Haret, Dimitrie Onciul, Grigore Tocilescu, George Coșbuc, B.Șt. Delavrancea, Liviu Rebreanu, Alexandru Vlahuță, Em.de Martonne, Conrad Cichorius, N.A.Cummynis(SUA), J.Winifred(Anglia), Ion Popescu-Voitești, etc.

Muzeul s-a organizat pe opt secțiuni: preistoria și arheologia, istoria, numismatica, obiecte religioase, artă populară, științele naturale, arte grafice și biblioteca. Mai erau prevăzute și alte secții, unele dintre ele înfăptuite, altele nu, ce doreau să cuprindă: pedagogia, agricultura, industria, comerțul, igiena precum și o secțiune patriotică care să fie formată din “...portrete, fotografii, busturi, biografii ș.a. ale iluștrilor patrioți, binefăcători și eroi, cari s-au distins sau se vor distinge prin faptele lor patriotice, caritabile, eroice, în general pentru neamul românesc sau în special

pentru acest județ, pentru a onora amintirea lor și a servi urmașilor ca pilde de imitat.”¹⁰

După doi ani de la întemeiere, muzeul a fost mutat în localul gimnaziului (casele lui Codin Crăsnaru din strada Unirii), iar din 1898 în clădirea noului gimnaziu “Tudor Vladimirescu”, în sala cea mare, din mijlocul primului etaj.

Din aprilie 1896 se editează buletinul “Publicațiunile Muzeului județean al Gorjului - Litua”, publicație ce valorifica studiile și cercetările intelectualilor gorjeni, publicație care însă nu a apărut decât într-un singur număr.

Plecarea unora dintre fondatori - Iuliu Moisil la București (1906), V.R.Piekarski la Novaci (1904), și apoi la București (1906), Aurel Diaconovici la Râmnicu Vâlcea (1905) și apoi la Constanța, sau moartea prematură a fondatorului Alexandru Ștefulescu în octombrie 1910, precum și evenimentele nefericite ale vremelnicei ocupații germane din anii 1916-1918, au avut o înrăurire nefastă asupra soartei muzeului gorjean, acesta fiind la un pas de pieire. În timpul ocupației, multe din piesele de ceramică, de mineralogie și științele naturii au fost pur și simplu aruncate în curtea gimnaziului și distruse de soldați și alte persoane¹¹.

După război, cu piesele care s-au mai păstrat, s-a reorganizat o expoziție tot în cadrul liceului “Tudor Vladimirescu” din Târgu-Jiu trecându-se totodată la constituirea unui comitet pentru clasarea și completarea exponatelor muzeale.

În 1923, în ședința Comisiunii Interimare a orașului Târgu-Jiu din data de 1 octombrie se hotăra construirea noului local de școală de la intersecția străzii Grivița cu actuala stradă Eroilor (Școala gimnazială “Alexandru Ștefulescu” de astăzi), unde se prevedea și construirea “...a două săli pentru țesătorie și muzeu”¹². Dar în 1925, muzeul continua să se afle încă într-o încăpere a liceului amintit mai sus. În acest timp inițiativa societății culturale “Liga femeilor din Gorj” condusă de Aretia Tătărescu, va duce la strângerea de fonduri pentru construirea unui local propriu pentru muzeu și la reorganizarea acestuia. Proiectul acestei clădiri, ce se

va construi în Grădina publică, a fost încredințat arhitectului gorjean Iulius Doppelreitter, care-l va întocmi inspirându-se din arhitectura culei Crăsnaru din Groșerea (comuna Aninoasa).

În scrisoarea din 10 august 1926 a Aretiei Tătărescu, adresată lui Archir Iancu, directorul liceului "Tudor Vladimirescu", se spunea: "Domnule director, zilele trecute au fost terminate lucrările de construire a Culei din Grădina publică, unde va fi instalat Muzeul Gorjului "Alexandru Ștefulescu". Vă rugăm să binevoști a ne preda obiectele ce ne-ar interesa și care au mai rămas din acel muzeu pentru a le expune și supune examinării și clasării ce se va face de către dl. Tzigara Samurçaș, inspectorul muzeelor Țării care va sosi în curând în orașul nostru.

Inaugurarea muzeului va avea loc în ziua de 5 septembrie a.c. De obiectele predate se va încheia Proces-Verbal în dublu exemplar...". Scrisoarea prezintă următoarea rezoluție: "Aprobat mutarea muzeului prin procesul verbal, 13 august 1926"¹³.

Cu prilejul inaugurării noului local a participat și profesorul Iuliu Moisil unul din primii fondatori ai muzeului gorjean.

Muzeul a fost organizat având la parter, în cele două camere, o expoziție de istorie și de costume populare, la etaj o expoziție de ceramică, iar în jurul clădirii un mic lapidariu. Pentru îmbogățirea colecțiilor muzeale s-au achiziționat mai multe documente de la sătenii din județ, în valoare de 50.000 lei, s-au adus noi obiecte descoperite în săpăturile arheologice din județ (preistorice și de epocă romană) de către Constantin S. Nicolăescu-Plopșor.

Muzeul Gorjului a funcționat în acest local până în 1954, când datorită creșterii considerabile a numărului de obiecte muzeale, grație preocupărilor în acest sens a profesorilor de istorie Ion Manolescu și apoi a Elenei Udriște, era necesar un nou sediu. A fost aleasă casa avocatului Bicescu din strada Tudor Vladimirescu, nr.73, casă naționalizată în 1952 de statul comunist.

S-a organizat la parter o expoziție de etnografie, iar la etaj, expoziția de istorie. În curte s-a organizat lapidariumul.

La sfârșitul anului 1974, Muzeul județean Gorj primește un nou sediu în strada Grivița nr.8, fostul Palat Administrativ, având un spațiu de peste 2000 metri pătrați. Aici se va reorganiza secția de istorie și arheologie ca și o secție de artă plastică. Paralel se dezvoltă rețeaua muzeală în județul Gorj prin organizarea unor secții: *Arhitectura populară din Gorj* - muzeu etnografic în aer liber - Curtișoara oraș Bumbești-Jiu (10 km nord de Târgu-Jiu), (1968-1975), *Secția de artă* (mai întâi la parterul secției de istorie 1982-1984, apoi într-un sediu propriu - în fostul Liceu Comercial 1984-1993, iar ulterior în fosta casă de protocol din Parcul Central, precum și casele memoriale *Ecaterina Teodoroiu* din Vădeni Târgu-Jiu (1959), *Constantin Brâncuși* de la Hobița-Peștișani (1970), *Tudor Vladimirescu* din satul Vladimir (reconstruită în 1929-1932 datorită stăruinței Aretiei Tătărescu și preluată de la comună de către Muzeul județean Gorj în anul 1990), *casa geologului Ion Popescu - Voitești* din Voitești comuna Bălănești (1976), amenajarea și electrificarea *peșterii Polovragi* (1982). Muzeul județean Gorj și-a adus contribuția și la organizarea unor muzee sătești ca cele de la Arcani (1965), Lelești (1977), Rădinești (1983) ș.a.

În ceea ce privește secția de istorie și arheologie a Muzeului județean "Alexandru Ștefulescu" Gorj (denumire reluată din anul 1996), datorită numeroaselor descoperiri arheologice și cercetări istorice s-a trecut la reorganizarea expozițională (1979-1981) în cele 12 săli de la etaj (ultima reorganizare în 1990). Expoziția dispune de modalități atractive și expresive de punere în valoare a materialului documentar referitor la istoria Gorjului¹⁴.

Nu putem încheia această succintă istorie a vieții Muzeului Gorjului, fără a nu aminti contribuția deosebită a unora din slujitorii lui. Alexandru Ștefulescu, istoricul Gorjului și autor a numeroase monografii ale mănăstirilor din județ, Aretia Tătărescu, Elena Udriște, directoare din 1952 și până în 1982 - având incontestabile merite în dezvoltarea muzeului gorjean - inițiatoarea și realizatoarea Muzeului etnografic în aer liber de la Curtișoara,

Domnica Bajmatără - directoare(1982) și șefă de secție, Constantin Giurgiulescu - director (1982-1985), Vasile Marinoiu - director (1985 și în prezent), dr. Gheorghe Calotoiu - director adjunct din 1991, ca și întreg personalul de specialitate al instituției noastre.

Cercetările și studiile efectuate de acest personal de specialitate sunt valorificate în publicația Muzeului Gorjului, revista "Litua" editată din anul 1978, ajungând în prezent la al șaptelea număr.

Prin toată activitatea complexă desfășurată de salariații Muzeului Gorjului - de cercetare, conservare, restaurare, de îmbogățire a patrimoniului muzeal, de valorificare a acestui patrimoniu, instituția noastră depășește astfel condiția clasică de muzeu ca așezământ pur expozitiv și de teaurizare, devenind o instituție implementată amplu în procesul de instruire și educare, a tineretului în special, în modelarea, formarea și desăvârșirea unor trăsături umane de a căror permanență depinde însuși mersul ascendent al societății românești.

Note

¹ Alexandru Ștefulescu - istoric, publicist, director al Școlii primare de băieți din Târgu - Jiu, autodidact el a fost și un renumit slavist. Vezi și Ion Mocioi, articolul *Alexandru Ștefulescu necunoscut*; Ioana Burlacu, *Alexandru Ștefulescu*, în "Revista Arhivelor", an XLVIII, nr. 2, 1971, p.p. 307-315.

² Iuliu Moisil (1859-1947) - director al Gimnaziului din Tg. - Jiu, (1894-1905); vezi și Victoria Popovici, Iuliu Moisil în revista "Contemporanul", nr. 6 din 3 februarie 1984, p. 5.

Vitold Rola Piekarski (1857-1909) - talentat desenator și pictor, inițiator și îndrumător al Școlii de ceramică artistică din Târgu - Jiu și al Școlii de jucării din lemn de la Novaci. Vezi și Octavian Ungureanu, Avatarele lui Tantal, în "Gorjul literar" vol. VI, 1978, p.p. 325-328; Era polonez de origine.

Aurel Diaconovici (1861-1831) - a fost numit inginer șef al Serviciului tehnic al județului Gorj în 1894. S-a distins printr-o muncă inteligentă și neobosită. A înzestrat județul cu cele mai bune șosele, devenite model în țară. Era bănățean de origine. Alături de Piekarski, Moisil și Ion Popescu-Voitești este fondatorul Școlii de ceramică artistică din Tg.-Jiu. Vezi și Arhivele Olteniei, anul XI, nr. 61-62, 1932, p.p. 191-202.

³ Iuliu Moisil, *Muzeul Gorjului, (Jalnica lui istorie)*, în Arhivele Olteniei, anul V, nr. 23, ian-feb, 1926, p.p.10-11.

⁴ I. Moisil - *Mișcarea culturală, artistică și economică de odinioară din Gorj*, în Arhivele Olteniei, anul VI, nr. 32-33, iulie-oct. 1927, p. 362.

⁵ Alexandru Ștefulescu, *Istoria Târgu - Jiului*, Tipografia N. D. Miloșescu, Tg - Jiu, 1906, p. 323. Actul de constituire a fost scris caligrafic de V. R. Piekarski și expus în muzeu. În timpul primului război mondial el a dispărut dar a fost regăsit în 1919 de profesorul Teodor Gâlcescu.

⁶ Idem, p.322

⁷ Idem, p. p.326-328.

⁸ Se referă la Alexandru Ștefulescu.

⁹ Nicolae Iorga - *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, București 1904, vol. VI, p.p.9-10

¹⁰ Iuliu Moșil - Op.cit., Arhivele Olteniei, 1926, p.14.

¹¹ Ion Mocioi - *Muzeul Gorjului*, în "Litua", nr.1, 1978, p.3-7.

¹² Arhivele Statului Tg-Jiu, Fond.Primăria Tg-Jiu, vol.II, 1896-1945, Dosar 150/1923.

¹³ Idem, Dosar 264/1926, f.32.

¹⁴ Manifestările dedicate împlinirii a 100 de ani de la înființarea Muzeului Gorjului s-au desfășurat în perioada 6-8 octombrie 1994 la Tg-Jiu și în secțiile componente. Cu acest prilej s-a pus o placă de marmură pe fațada muzeului ce amintește acest lucru, s-a realizat o medalie și o insignă aniversară și a avut loc o sesiune de comunicări științifice